

## MOMENTE TENSIONATE DIN ISTORIA MEDIEVALĂ A ORAȘULUI SEBEȘ

Maria Frînc\*

**Abstract:** *Inclined to seek moments of „crisis” in past societies, historians have produced numerous studies based on this concept, attributing to it various meanings—moments that generated change, moments that could have generated change, turning points, or those that created an imbalance within society. In the present study, the medieval history of the town of Sebeș is discussed through the prism of such tense moments – whether considered „crises” or not— events that generated or could have generated change, or even departed from the everyday pattern, while also attempting to highlight how the community of Sebeș and the Transylvanian Saxons responded to these „challenges”.*

**Keywords:** Transilvanian Saxons, Medieval Town, Turks, Medieval Transylvania, Crisis.

În urmă cu trei ani, Carl Watkins, profesor la Facultatea de Istorie a Universității din Cambridge, a publicat un studiu intitulat *Crize*, în care sunt analizate valențele acestui concept, des întâlnit în istoriografie. „Criza” a fost definită prin momente care au generat schimbare ori momente care ar fi putut să genereze schimbare, în bine sau nu, fără însă ca transformarea să apară neapărat. În cea de-a doua situație, sunt așa-numitele „crize false”, precum le definește Jacob Burckhardt. În alte studii, conceptul de „criză” este privit prin momente de turnură, momente care au creat un dezechilibru în societate. Unii medievisti au încadrat secolele XIV–XV într-o perioadă de criză continuă. Încalcați să caute momente de „criză”, de turnură în societățile apuse, istoricii au elaborat numeroase studii pe baza acestui concept. Utilizarea frecventă a termenului îl determină pe Carl Watkins să formuleze întrebarea „ce rol mai are criza?” în condițiile în care revizuirea s-a făcut asupra termenului și nu asupra „momentelor de criză”<sup>1</sup>. În studiul de față, istoria medievală a orașului Sebeș este discutată prin prisma momentelor tensionate, de „criză” sau nu, evenimente care au generat dezechilibru ori chiar au ieșit din tiparul cotidian, încercând să evidențiez și felul în care comunitatea din Sebeș și sașii din Transilvania au răspuns acestor „provocări”.

---

\* Asistent de cercetare la Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române; Documentarist la TRANS.SCRIPT – Centrul de Diplomatică și Paleografie Documentară Medievală din cadrul Universității Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca; e-mail: maria.frinc@acad-cj.ro; maria.frinc@ubbcluj.ro; <https://orcid.org/0009-0007-4849-9639>

<sup>1</sup> Carl Watkins, *Crisis*, în vol.: *Using Concepts in Medieval History. Perspectives on Britain and Ireland, 1100–1500*, (eds.) Jackson W. Armstrong, Peter Crooks, Andrea Ruddick, Palgrave Macmillan, 2022, p. 73–87.

Istoria medievală a Sebeșului debutează în urma unui moment de „criză” care a marcat Transilvania în prima jumătate a veacului al XIII-lea. În 1241–1242 a avut loc bine-cunoscuta invazie mongolă care a provocat atât pierderi de vieți omenești, cât și distrugerii. Atacul a reprezentat și un semnal de alarmă pentru regalitatea maghiară, observând fragilitatea sistemului de fortificații al regatului. Astfel, criza provocată de atacul militar al mongolilor a determinat ample lucrări de construire și întărire a sistemului de apărare al țării<sup>2</sup>. Efectul confruntării militare s-a răsfrânt și asupra economiei aflată în declin, influențând, fără doar și poate, traiul populației supraviețuitoare. Un martor al acelei vremi a fost Theodor, plebanul de Sebeș. La trei ani după eveniment, acesta a solicitat sprijinul papei Inocențiu al IV-lea (1243–1254) de a-i acorda dreptul să adune venituri și din alte comunități, deoarece din cea acordată inițial beneficiile au scăzut semnificativ. Papa a aprobat cererea plebanului, menționând în scrisoare și pe cei care au cauzat situația economică a acestuia, și anume, mongolii<sup>3</sup>.

„Furia tătarilor” cunoscută și resimțită în prima jumătate a secolului al XIII-lea, a fost suplinită în veacul următor de cea a turcilor. Avansul turcilor în Europa a periclitat soarta înfloritoare a Sebeșului, vădită prin progresul economic și social de care s-a bucurat așezarea, devenită oraș, pe parcursul secolului al XIV-lea<sup>4</sup>. Aflat în plin proces de construire a bisericii parohiale<sup>5</sup>, Sebeșul a fost nevoit să stopeze această

<sup>2</sup> J.J. Saunders, *The history of the Mongol Conquests*, New York, Edit. Barnes & Noble, 1971, p. 84–89; Martyn Rady, *The Mongol Invasion of Hungary*, „Medieval world, noiembrie-decembrie”, 1991, p. 43–46; Tudor Sălăgean, *Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Afirmarea regimului congregațional*, Cluj-Napoca, Edit. Centrul de Studii Transilvane, 2003, p. 13–83; Nora Berend, Przemysław Urbań Czyk, Przemysław Wiszewski, *Central Europe in the high Middle Ages: Bohemia, Hungary and Poland c. 900 – c.1300*, United Kingdom, Edit. Cambridge University, 2013, p. 444–446.

<sup>3</sup> *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen* [infra: Ub], vol. I (1191–1342), (ed.:) Franz Zimmermann, Carl Werner, Hermannstadt, 1892, nr. 80; *Documente privind Istoria României, C. Transilvania. Veacul XI-XII-XIII, vol. I (1075–1250)*, (ed.:) Ion Ionașcu, L. Lăzărescu-Ionescu, Barbu Cămpina, București, Edit. Academiei RPR, 1951, nr. 280; Ferdinand Baumann, *Zur Geschichte von Mühlbach*, „Programm des evangelischen Unter-Gymnasiums. Mühlbach [infra: PUM]”, 1881, p. 12–13; Idem, *Geschichte der terra Siculorum terrae Sebus des Andreanischen Freibrief's oder des adligen Gutes Gießhübel bei Mühlbach*, „PUM”, 1873/1874, p. 4–5.

<sup>4</sup> Ferdinand Baumann, *Geschichte des evangelischen Gymnasiums A.B in Mühlbach. Älteste Schulgeschichte. 1352–1724*, „PUM”, 1895, p. 3–4; I. Frățilă, M. Andrițoiu, *Scaunul săsesc Sebeș*, „Revista Arhivelor”, „, an XII, București, 1969, p. 150–160; Ioan Raica, *Sebeșul. Istorie, Cultură, Economie. Confruntări sociale și politice*, Cluj-Napoca, 2002, p. 59–62; Dan Dorin Ovidiu, *Contribuții la istoria școlilor din Sebeș (secolele XIV–XIX)*, „Patrimonium Apulense” [infra: PA], IV, 2004, p. 249–250; Călin Anghel, *Evoluția urbanistică a orașului Sebeș*, Alba Iulia, Edit. Altip, 2011, p. 21–25.

<sup>5</sup> Friedrich Reuschel, *Die evangelische Pfarrkirche in Mühlbach*, „PUM”, 1878, p. 3–8; Radu Heitel, *Monumentele medievale din Sebeș-Alba*, București, Edit. Meridiane, 1964, p. 10–26; Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2001, p. 39–40; *Atlas istoric al orașelor din România. C. Transilvania. Sebeș*, Academia Română/Comisia de Istorie a Orașelor din România, Edit. Enciclopedică, 2004, p. VI–VII; Călin Anghel, *Istoriografia privind biserica evanghelică din Sebeș*, „PA”, VII–VIII, 2008, p. 275–287; Idem, *Fortificația bisericii parohiale evanghelice din Sebeș. Problematica datării*, „Annales Universitatis Apulensis. Series Historica”, 14/I, 2010, p. 341–346; Theobald Streifeld, *Mühlbach*, în vol.: *Mühlbach und der Unterwald*:

lucrare pentru construirea fortificației urbei. În acest sens, cetățeanul jurat al orașului Sebeș, Andrei de Cașovia, a cerut regelui Ungariei, Sigismund de Luxemburg (1387–1437), dreptul orașului de a-și consolida apărarea prin ridicarea unui zid. Monarhul a aprobat cererea, facilitând construirea zidului prin acordarea unor privilegii economice<sup>6</sup>. Libertățile comerciale acordate orașului nu au fost suficiente pentru nevoile financiare crescute, cu atât mai mult cu cât în urma bătăliei de la Nicopole din 1396<sup>7</sup>, regele Ungariei, Sigismund, a răsplătit fidelitatea nobililor Mihail și Solomon de Sighișoara cu o serie de așezări aparținătoare Sebeșului, provocând astfel o pierdere a veniturilor urbei<sup>8</sup>. Prosperitatea cunoscută de oraș în veacul al XIV-lea nu a mai fost atinsă în secolele următoare, așezarea fiind situată în zona tot mai des amenințată de invazia otomană<sup>9</sup>.

În 1420 turcii au pătruns în Transilvania, pe la Porțile de Fier, în apropiere de Hațeg, unde au fost întâmpinați de oastea condusă de voievodul Transilvaniei, Nicolae Csaki (1401–1403; 1415–1426). Voievodul a fost înfrânt, iar otomanii au devastat regiunea și au luat mulți captivi<sup>10</sup>. Deși a reprezentat un real pericol pentru localitățile din zonă, turcii nu au ajuns în acel an la Sebeș. Ei au continuat să amenințe și să atace, în repetate rânduri, zona de sud a voievodatului<sup>11</sup>, iar în 1438, beneficiind de tensiunile sociale izbucnite în Transilvania în vremea răscoalei de la Bobâlna<sup>12</sup>, otomanii ajung la porțile Sebeșului. Alături de turci era și oastea condusă de

---

*Schriftennachlass Theobald Steitfeld*, (ed.:) Christian Rother, Volker Wollmann, Sibiu, 2011, p. 208–209 [infra: *Mühlbach und der Unterwald*]; Idem, *Die Mühlbacher evangelische Kirche und ihre mittelalterliche Umwelt*, în vol.: *Mühlbach und der Unterwald*, p. 87–108; Idem, *Die Evangelische Stadtpfarrkirche A:B in Mühlbach*, în vol.: *Mühlbach und der Unterwald*; p. 109–115.

<sup>6</sup> *Documenta Romaniae Historica, C. Transilvania* [infra: *DRH-C*], vol. XVII (1386–1390), (ed.:) Susana Andea, Lidia Gross, Adinel Dincă, București, Edit. Academiei Române, 2020, nr. 185, 307; Călin Anghel, *Fortificația orașului Sebeș în istoriografie*, „Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis” [infra: „Terra Sebus”] 6, 2014, p. 297–298; Radu Heitel, *Monumentele medievale din Sebeș-Alba*, p. 26–29; Mihaela Sanda Salontai, *Observații privind fortificațiile medievale ale orașului Sebeș*, „Terra Sebus”, 14/I, 2022, p. 116–120.

<sup>7</sup> Tamás Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács. A history of ottoman-hungarian warfare 1389–1526*, Brill, Leiden & Boston, 2018, p. 55–65.

<sup>8</sup> *Ub*, III (1391–1415), (ed.:) Franz Zimmermann, Carl Werner, Georg Müller, Hermannstadt, 1897, nr. 1496, 1505.

<sup>9</sup> Konrad Gündisch, *Sistemul urban medieval din Transilvania. Geneză și dezvoltare*, în vol.: *Orașe și orașeni. Városok és városlakók*, (coord.:) Ionuț Costea, Carmen Florea, Pál Judit, Rűsz-Fogarasi Enikő, Cluj-Napoca, Edit. Argonaut, 2006, p. 56.

<sup>10</sup> *Izvoare privind Evul Mediu românesc. Țara Hațegului în secolul al XV-lea (1402–1473)*, vol. I, (ed.:) Adrian Andrei Rusu, Ioan-Aurel Pop, Ioan Drăgan, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1989, nr. 45, 46, 47, 49; Engel Pál, *Regatul sfântului Ștefan. Istoria Ungariei medievale 895–1526*, Cluj-Napoca, Edit. Mega, 2011, p. 262–263.

<sup>11</sup> Gustav Gündisch, *Zur Überlieferung der Türkeneinfälle in Siebenbürgen*, în: Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, 1947, p. 6–8; Adinel Dincă, *Der Türkeneinfall im Burzenland aus dem Jahre 1431. Die unbekannten Glossen einer siebenbürgischen Handschrift*, „Transylvanian Review”, XXV, Supliment, nr. 2, 2016, p. 133–137.

<sup>12</sup> *Istoria României: compendiu*, (coord.:) Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan, ed. a II-a, Cluj-Napoca, Edit. Academiei Române, 2007, p. 259–260; Hegyi Géza, W. Kovács András, *Megjegyzések az 1437–1438 évi parasztfelkelés történetéhez*, „Korunk”, 2018/2, februar, p. 18–24.

domnitorul Țării Românești, Vlad Dracul (1436–1442; 1443–1447)<sup>13</sup>, la intervențiile căruia, plebanul Anton, împreună cu alți doi cetățeni, capitulează și deschid porțile așezării. O parte din populație a refuzat supunerea față de turci, retrăgându-se în turnul croitorilor, asediat de otomani și în final fiind înfrânți de aceștia<sup>14</sup>. Alături de Sebeș au suferit de pe urma raidului otoman și alte așezări din zonă, printre acestea numărându-se și Călnic. Cetatea Călnic a fost cucerită cu ușurință de turci care nu au întâlnit o ripostă vehementă și puternică din partea populației. Asemenea situației din Sebeș, unde plebanul Anton a influențat cedarea de bună voie a așezării turcilor, și la Călnic, plebanul Laurențiu împreună cu alți complici de-ai săi a contribuit la neutralizarea unei opoziții din partea populației locale<sup>15</sup>. Infidelitatea de care au dat dovadă plebanii i-au costat cu pierderea funcției, în cazul lui Laurențiu, și cu interzicerea revenirii în Sebeș din pribegie pentru Anton și complicitii săi.

Momentul cuceririi orașului Sebeș în 1438, este mult discutat în istoriografie, datorită, în principal, unui personaj emblematic, *Georgius*, un tânăr de 15–16 ani, „student”, care a fost luat prizonier din turnul croitorilor și dus în Imperiul Otoman. În urma experienței sale din captivitate a scris un *Tratat despre obiceiurile, ceremoniile și infamia turcilor*, lucrare cu largă circulație în Europa acelei vremi<sup>16</sup>.

Invazia otomană din 1438 reprezintă un moment care a rămas în mentalul colectiv mulți ani după acesta, din pricina pagubelor materiale și umane provocate de turci. La șapte ani după acest eveniment, magistratul orașului Sibiu a cerut papei Eugeniu al IV-lea (1431–1447) dreptul de a construi o mănăstire dominicană în interiorul zidurilor orașului<sup>17</sup>, deoarece cea aflată în afara fortificației a fost demantelată în vremea atacului turcilor pentru a nu le permite acestora să atace cu ușurință Sibiul. Papa a aprobat solicitarea, permițând orașului construirea mănăstirii dominicane, în ciuda opoziției plebanului Anton<sup>18</sup>.

Nu mult timp după atacul din 1438, turcii au pătruns din nou în Transilvania pe la Porțile de Fier, ajungând în zona Sebeșului, în 1442. În martie același an, oastea

<sup>13</sup> Aurel Decei, *Istoria Imperiului Otoman până la 1656*, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 88.

<sup>14</sup> Francisc Pall, *Știri noi despre expedițiile turcești din Transilvania în 1438*, în vol.: Francisc Pall, *Românii și cruciada târzie*, Cluj-Napoca, Edit. Argonaut, 2003, p. 88–99; Biblioteca Academiei Române, București, Colecția Documente Istorice [infra: BAR, Documente Istorice], DCCXXXIV/11; *Ub*, V (1438–1457), ed. Gustav Gündisch, București, 1975, nr. 2330; Gustav Gündisch, *Zur Überlieferung der Türkeneinfälle in Siebenbürgen*, p. 8–9; Dorin Ovidiu Dan, *Contribuții la cunoașterea rolului politic al Sebeșului (sec. XIV–XIX)*, „Apulum”, 35, 1998, p. 310.

<sup>15</sup> *Ub*, V, nr. 2356.

<sup>16</sup> Georg Captivus Septemcastrensis, *Tratat despre obiceiurile, ceremoniile și infamia turcilor*, trad. Ioana Costa, studiu introductiv: Constantin Erbiceanu, Humanitas, București, 2017; Theobald Streitfeld, *Die Mühlbacher Schule*, în vol.: *Mühlbach und der Unterwald*, p. 247–248; Idem, *Studentul de la Romos*, „Drumul Socialismului”, 6 aprilie 1958, p. 4 și mss. la Arhiva Bisericii Evanghelice C.A. din România, 517/260.

<sup>17</sup> Mihaela Sanda Salontai, *Mănăstiri dominicane din Transilvania*, ed. a II-a, Cluj-Napoca, Edit. Mega, 2022, p. 211.

<sup>18</sup> *Ub*, V, nr. 2523, 2524.

voievodatului Transilvaniei s-a luptat cu cea otomană la Sântimbru, bătălie în urma căreia creștinii au fost înfrânți, însuși episcopul Transilvaniei Gheorghe Lepes (1427–1442), pierzându-și viața<sup>19</sup>. Câteva zile mai apoi, armata condusă de Iancu de Hunedoara a reușit să-i învingă pe otomani. Pagubele suferite în urma atacului turcilor din 1442 de la Sântimbru, înregistrate prin pierderi de vieți omenești, cădere în captivitate, pierderi de acte de proprietate, distrugeri de bunuri materiale<sup>20</sup> sunt semnalate și la Sebeș. În 1444, papa Eugeniu al IV-lea a acordat o indulgență conventurilor dominicane și franciscane din Transilvania, distruse de turci, printre acestea fiind menționat și conventul din Sebeș<sup>21</sup>. Nici biserica parohială din Sebeș nu a fost ferită de „preacruzii” turci care au incendiat-o și i-au distrus bunurile. Situația deplorabilă a bisericii, precum și a comunității aflată în imposibilitatea reconstruirii și restaurării ei, l-a determinat pe papa Calixt al III-lea (1455–1458) să emită o indulgență prin care le sunt iertate păcatele tuturor celor care vor vizita biserica în sărbătorile sf. Fecioare Maria, Sf. Bartolomeu și sf. Gheorghe și la octavele lor, precum și celor care vor contribui la repararea și înfrumusețarea lăcașului de cult<sup>22</sup>.

Alături de papalitate, regalitatea maghiară a răspuns la regresul economic resimțit de comunitatea din Sebeș în urma atacurilor militare ale turcilor, prin acordarea unor privilegii comerciale. În același tipar s-au înscris regii Albert (1438–1439)<sup>23</sup> și Ladislau al V-lea (1440–1457)<sup>24</sup> care au acordat Sebeșului dreptul de a ține un târg săptămânal și două târguri anuale de Sf. Bartolomeu, Sf. Gheorghe, Sf. Toma și în Duminica *Reminiscere*. Munificența monarhilor Regatului Ungariei față de Sebeș scade în vremea regelui Matia Corvin (1458–1490) care în 1464 a donat orașul Sebeș împreună cu o serie de sate din împrejurimi lui Ioan și Andrei Pongraz, drept răsplată pentru fidelitatea dovedită în luptele împotriva turcilor<sup>25</sup>. Sașii s-au opus, trimițând la capitlul din Alba Iulia, în 1473, pe Simon blănarul, orașean al orașului Sibiu, care în numele Universității Săsești a prezentat

<sup>19</sup> Temesváry, János, *Erdély középkori püspökei*, Cluj, Edit. Minerva, 1922, p. 346–353; Aurel Decei, *Istoria Imperiului Otoman până la 1656*, p. 89.

<sup>20</sup> Gustav Gündisch, *Zur Überlieferung der Türkeneinfälle in Siebenbürgen*, p. 10–11; Liviu Cîmpeanu, *Bătălia inexistentă: Sibiu, 22 martie 1442. O analiză critică a izvoarelor privind bătălia decisivă dintre Iancu de Hunedoara și Mezőegyháza*, în vol.: *Evul Mediu Neterminat. Omagiu adus profesorului Adrian Andrei Rusu cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani*, (ed.:) Gianina-Diana Iegar, Péter Levente Szócs, Gabriela Rusu, Florea Vasilescu, Cluj-Napoca, Edit. Mega, 2022, p. 149–151.

<sup>21</sup> *Ub*, V, nr. 2495, XV. Századi pápák oklevelei. Vol. II, Lukács Pál (ed.), Budapest, 1938, nr. 813, 814, 815, 817; Mihaela Sanda Salontai, *Mănăstiri dominicane din Transilvania*, p. 191.

<sup>22</sup> *Ub*, V, nr. 2976.

<sup>23</sup> BAR, Documente Istorice, DCCXXXIV/9; *Ub*, V, nr. 2358.

<sup>24</sup> BAR, Documente Istorice, DCCXXXIV/12; *Ub*, V, nr. 2953.

<sup>25</sup> BAR, Documente Istorice, DCCXXXIV/16; *Ub*, VI (1458–1473), ed. Gustav Gündisch, Herta Gündisch, Gernot Nussbächer, Konrad G. Gündisch, București, 1981, nr. 3409, 3410; Ferdinand Baumann, *Die Schenkung der Stadt und des Stuhles Mühlbach an die Brüder Johann und Andreas Pongratz*, „PUM”, 1875/1876, p. 5–28, doc. I, II, IV.

împotrivirea față de actul regelui<sup>26</sup>. Cu toate acestea, Sebeșul a fost răscumpărat de la văduva lui Ioan Pongraz abia cinci ani mai târziu, cu suma de 20.000 de florini, sumă achitată de Universitatea Săsească<sup>27</sup>. Comunitatea din Sebeș a fost constrânsă de Universitatea Săsească să returneze banii, fapt care îi era imposibil în acea vreme, deoarece în anul următor, 1479, turcii conduși de Ali Beg au ajuns din nou în zona Sebeșului pe care o devastează, iar în 13 octombrie au purtat o bătălie cu armata condusă de voievodul Transilvaniei, Ștefan Báthory (1479–1493), și comitele Paul Chinezu pe Câmpul Pâinii, unde sunt înfrânți de aceștia<sup>28</sup>. Raidul turcilor în 1479 a provocat pagube Sebeșului care a ajuns într-o stare de pustiire și dezordine. Astfel, voievodul Transilvaniei, Ștefan Báthory, a poruncit Universității Săsești să nu mai ceară Sebeșului returnarea banilor achitați pentru răscumpărare, pentru a nu îngreuna și mai mult situația așezării și pentru că plata răscumpărării, conform poruncii regale, a trebuit să fie suportată de toți sașii<sup>29</sup>.

Achitarea comună a cheltuielilor de către sași a fost din reiterată la finalul secolului al XV-lea când orașul Sebeș a dorit să încorporeze posesiunea Gusu. În 1481, tezaurarul regal, Urban, a scris primarului orașului Sibiu, Toma Altemberg, să cerceteze dacă posesiunea Gusu, cumpărată de judele regal, Matei, se află în vecinătatea orașului Sebeș, vecinătate prin care trebuie să i se acorde urbei dreptul de preempțiune<sup>30</sup>. Cercetarea, probabil, a fost întreprinsă întrucât în 1485, regele Ungariei, Matia Corvin, a poruncit aceluiași edil al orașului Sibiu ca împreună cu cele Șapte Scaune să răscumpere de la Ladislau Rykalff și Matei Biro posesiunea Gusu pentru orașul Sebeș. În cazul în care Ladislau și Matei vor refuza să primească banii pentru moșie, aceștia să fie depuși la capitlu sau în alt loc. Orașul Sebeș a câștigat dreptul de a obține posesiunea Gusu, deși aceasta a fost vândută de către Ladislau lui Matei Biro, deoarece moșia se afla atât de aproape de oraș, întrucât nu se puteau întări fortificațiile urbei, ba chiar o bună parte a șanțului de apărare era ocupat de moșie<sup>31</sup>. În cele din urmă, orașul Sebeș a încorporat posesiunea Gusu. Stăpânirea pământului i-a fost tulburată însă la începutul secolului al XVI-lea de capitlul din Alba Iulia care a revendicat jumătate de moșie pe baza donației făcută capitlului de către Magdalena,

<sup>26</sup> Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale [infra: SJAN Sibiu], Magistratul orașului și scaunului Sibiu, Colecția documente medievale, Seria U II, nr. 344; Ferdinand Baumann, *Die Schenkung der Stadt und des Stuhles Mühlbach*, doc. nr. V.

<sup>27</sup> *Ub*, VII (1474–1486), ed. Gustav Gündisch, Herta Gündisch, Gernot Nussbächer, Konrad G. Gündisch, București, 1991, nr. 4284, 4285.

<sup>28</sup> Gustav Gündisch, *Zur Überlieferung der Türkeneinfälle in Siebenbürgen*, p. 11–13; Mustafa Ali Mehmed, *Istoria Turcilor*, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 169; Anton E Dörner, *Transilvania între stabilitate și criză (1457–1541)*, în vol.: *Istoria Transilvaniei*, (coord.) Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler, vol. I (până la 1541), Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2003, p. 301.

<sup>29</sup> *Ub*, VII, nr. 4329; SJAN Sibiu, Magistratul orașului și scaunului Sibiu, Colecția de documente medievale, Seria U III, nr. 37.

<sup>30</sup> *Ub*, VII, nr. 4407.

<sup>31</sup> *Ub*, VII, nr. 4596.

fiica lui Nicolae senior de Ocna Sibiului și mama lui Ladislau Rykalf<sup>32</sup>. Cauza a ajuns înaintea regelui Ungariei, Vladislav al II-lea (1490–1516). Acesta a poruncit voievodului Transilvaniei, Petru de Sancto Giorgio și de Bozin (1499–1510), să soluționeze disputa prin întărirea dreptului de stăpânire al posesiunii orașului Sebeș care trebuia să achite capitlului din Alba Iulia suma de bani stabilită în urma estimării pământului<sup>33</sup>. Animizitatea dintre oraș și capitlu nu s-a încheiat înaintea voievodului Petru, pricina fiind rejudecată zece ani mai târziu de voievodul Ioan Zápolya (1510–1526). Acesta, în urma argumentelor expuse de cele două părți, a acordat capitlului din Alba Iulia dreptul de stăpânire al moșiei Gusu, în urma răscumpărării ei de la orașul Sebeș cu suma de 400 de florini<sup>34</sup>. Nemulțumit de sentință, Ioan Báthory, împuternicitul orașului Sebeș, a făcut apel la curtea regală unde a obținut câștig de cauză, posesiunea Gusu fiind donată de regele Vladislav al II-lea, urbei<sup>35</sup>.

Moșia a jucat, în mod prioritar, pentru orașul Sebeș, un rol strategic, prin situarea ei în vecinătatea zidurilor orașului. Întărirea fortificațiilor Sebeșului era stringentă întrucât această zonă, spre deosebire de altele din Transilvania, conform mențiunilor regelui Matia din 1485, era frecvent atacată de turci<sup>36</sup>. Pentru ridicarea zidurilor orașului, comunitatea a folosit var din domeniul cetății Vingard. Castelanii din Vingard i-au poprit pe cei din Sebeș să mai extragă var din domeniul lor. Cauza a ajuns înaintea regelui Ungariei, Matia Corvin, care a poruncit castelanilor din Vingard să permită comunității din Sebeș folosirea în chip liber a varului necesar construirii și întăririi fortificațiilor lor<sup>37</sup>. Orașul și-a întărit fortificațiile în repetate rânduri. Un alt proces de construire și reparare a zidurilor de apărare a avut loc în vremea lui Iohannes Baptista Castaldo, în 1552 când generalul a poruncit juzilor și juraților din Miercurea Sibiului și Orăștie să procure 1500 de grinzi de lemn pentru fortificațiile orașului Sebeș<sup>38</sup>. Lucrarea de construcție din vremea lui Castaldo a fost semnalată mai târziu de un călător străin, Andrea Gromo, la mijlocul secolului al XVI-lea „Sebeșul Săsesc (...) a fost întărit mai înainte de Castaldo”<sup>39</sup>.

Repararea constantă a zidurilor orașului a fost determinată atât de atacurile militare repetate, cât și de catastrofe naturale. La începutul secolului al XVI-lea,

<sup>32</sup> Maria Frînc, *Testamentul între mântuirea sufletului și disputele succesorale. Ultima voluntas a lui Nicolae senior de Ocna Sibiului și a fiicei sale Magdalena*, „Banatica”, 34, Cluj-Napoca, Edit. Mega, 2024, p. 241–257.

<sup>33</sup> SJAN Alba, Scaunul săsesc Sebeș, 1/1504.

<sup>34</sup> SJAN Alba, Scaunul săsesc Sebeș, 1/1514; Ferdinand Baumann, *Geschichte der terra Siculorum*, doc. nr. XIII.

<sup>35</sup> SJAN Alba, Scaunul săsesc Sebeș, 2/1514. Ferdinand Baumann, *Geschichte der terra Siculorum*, doc. nr. XIV.

<sup>36</sup> Ub, VII, nr. 4596.

<sup>37</sup> Ub, VIII (online <https://siebenbuergenurkundenbuch.ub.rptu.de/>), accesat în 28 aprilie 2025, nr. 4704.

<sup>38</sup> BAR, Documente Istorice, DCCXXXIV/77, *Documente privitoare la Istoria Românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki*, vol. II/4, ediție îngrijită de Nic. Densușianu, București, 1894, nr. CCCCXXXII; Mihaela Sanda Salontai, *Observații privind fortificațiile medievale ale orașului Sebeș*, p. 122.

<sup>39</sup> Călin Anghel, *Evoluția urbanistică a orașului Sebeș*, p. 45.

conform unei inscripții din biserica parohială din Sebeș, între orele 8–9 seara, în ziua sărbătorii sfintei Elisabeta a avut loc un cutremur nemaiauzit, în urma căruia s-au prăbușit bolta corului sprijinită pe patru coloane de piatră, un stâlp dinspre sud, precum și altarul mare al corului. Nu după mult timp, cu ajutorul multor credincioși, biserica a fost reparată, în 24 august 1524. Inscripția din biserică, deși reprezintă o mărturie mai târzie a evenimentului, este importantă deoarece transmite, nu doar povestea evenimentului care a marcat istoria bisericii, ci și receptarea lui de către comunitate și importanța acordată prin inscripționarea acestuia pentru posteritate<sup>40</sup>. Mai mult decât atât, cutremurul din 1523 relevă și felul în care comunitatea a reacționat la pericol, netrecând mult timp și biserica a fost reparată.

Cutremurul din 1523, deși a fost nemaiauzit, nu a reprezentat singurul moment în care vremea capricioasă a produs pagube materiale sau umane. Un alt moment în care anotimpul nefavorabil a tulburat liniștea comunității s-a produs în 1487. Atunci, înaintea judei și juraților orașului s-au prezentat Nicolae, orășean al orașului Sebeș, Petru croitorul din Orăștie și Matia N, locuitor în Romos. Aceștia au declarat că Osvald croitorul, cetățean la orașului Sebeș l-a avut ca ucenic pe o rudă a lor. Osvald a fost rugat în repetate rânduri, mai ales de surorile tânărului ucenic, să-l scutească pe acesta de muncile grele. Croitorul nu a dat curs cererilor, astfel că în timpul iernii l-a trimis pe tânăr din sat în sat pentru a transporta care. Din pricina frigului, ucenicul a murit, fapt confirmat de juzii orașului Sebeș, Cristian Haz, Caspar fierarul și alții care au văzut trupul tânărului înnegrit, semn al morții cauzată de frig. Osvald a respins în prima fază acuzațiile, menționând că nu l-a îndemnat pe tânăr la acea muncă, iar acesta a murit, nu din cauza frigului, ci din voința divină. Ulterior, croitorul a mărturisit că, întors acasă de la Sibiu, l-a întrebat pe tânăr dacă dorește să mănânce sau să bea ceva, însă acesta s-a plâns de frig. Învinuit de moartea ucenicului, Osvald trebuia să plătească rudelor acestuia jumătate din paguba cauzată de moartea ucenicului. Nemulțumit de sentința pronunțată de judele și jurații orașului Sebeș, Osvald a făcut apel la cele Șapte Scaune. Sentința celor Șapte Scaune este necunoscută în momentul de față. Povestea, chiar și în lipsa unei sentințe finale, este sugestivă pentru felul în care comunitatea reacționează și sancționează faptele necugetate<sup>41</sup>.

La finalul secolului al XV-lea și pe toată durata veacului următor, Sebeșul este menționat în documentele vremii, în special, în momentele conflictuale, fiind fie atenționat de o iminentă invazie otomană, fie ales loc de cantonare al armatei și de strângere al muniției necesară purtării luptelor<sup>42</sup>. În secolul al XVI-lea, istoria Sebeșului, asemenea altor așezări transilvănene, este marcată de schimbarea regimului politic din Transilvania. Trecerea de la voievodat la principat autonom sub

<sup>40</sup> Ferdinand Baumann, *Zur Geschichte von Mühlbach 1526–1571*, „PUM”, 1888/1889, doc. nr. VI, p. 72.

<sup>41</sup> SJAN Sibiu, Magistratul orașului și scaunului Sibiu, Colecția documente medievale, Seria U V, nr. 1172; *Ub*, VIII, 4714.

<sup>42</sup> *Ub*, VII, nr. 4500, *Ub*., VIII, nr. 4741, 6014.

suzeranitate otomană, conflictele militare interne, precum și modificările de pe plan comercial, au influențat soarta comunităților săsești și implicit a Sebeșului. În veacul al XVI-lea au început să pătrundă grecii din ce în ce mai mult în comerțul din Țara Românească și mai apoi din Transilvania, reușind să acapareze în cele din urmă comerțul din Valahia, fapt care a cauzat un regres economic pentru orașele săsești. Acestea s-au adresat principelui Transilvaniei, Ioan Sigismund Zápolya, să îi oprească pe negustorii greci la hotarul Transilvaniei, însă principele le interzice negustorilor să pătrundă în Transilvania mai departe de Orăștie și mai apoi de Sebeș. În ciuda restricțiilor impuse, în 1579, cu ocazia dietei Transilvaniei ținută la Turda se constată că grecii străbat Transilvania fără să întâmpine vreo opreliște<sup>43</sup>. Pătrunderea grecilor în comerțul din Țara Românească și Transilvania, poziția geografică a Sebeșului într-o zonă mereu amenințată de pericolul turcesc, cantonarea repetată a armatelor în zonă, precum și apropierea așezării de un oraș episcopal și mai apoi princiar al Transilvaniei nu a mai permis Sebeșului să atingă apogeul veacului al XIV-lea. Cu atât mai mult, în 1661, așezarea a fost din nou atacată de turcii conduși de Ali Pașa, care au provocat și un incendiu în urma căruia au supraviețuit doar biserica, școala și o parte din casa parohială<sup>44</sup>. Acest moment tragic din istoria comunității accentuează declinul urbei, decădere din care își va reveni în a doua jumătate a secolului al XVII-lea și în veacul următor, însă cu metamorfozări la nivel politic, administrativ, demografic, social și chiar religios.

Sebeșul săsesc descris în secolul al XVI-lea de către Andrea Gromo drept „un târg mai mare care are case bune, putând sta alături cu oricare oraș al acestei țări, are o catedrală prea frumoasă și este foarte bine populat de negustori și orașeni civilizați”<sup>45</sup> a cunoscut de-a lungul veacurilor ascensiunea și decăderea, prosperitatea și sărăcia, libertatea și îngrădirea ei, ridicându-se după fiecare moment tragic, însă cu o forță politică și economică depășită de restul centrelor urbane transilvănene. Momentele tensionate prin care a trecut orașul reprezintă, nu doar cauze care au accelerat decăderea urbei, ci și episoade în care se reflectă coeziunea comunității locale cu restul așezărilor săsești din Transilvania în lupta pentru reziliență, pentru păstrarea ori recâștigarea drepturilor și libertăților lor din vechime.

---

<sup>43</sup> Virgil Ciocîltan, *Veit Marchthaler. Realități comerciale în Țara Românească și în Ardeal în a doua jumătate a secolului al XVI-lea*, în vol.: *Istoria ca datorie. Omagiu academicianului Ioan-Aurel Pop la împlinirea vârstei de 60 de ani*, (coord.:) Ioan Bolovan, Ovidiu Ghitta, Cluj-Napoca, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2015, p. 494–504.

<sup>44</sup> SJAN Alba, Scaunul săsesc Sebeș, 2/1664.

<sup>45</sup> Călin Anghel, *Evoluția urbanistică a orașului Sebeș*, p. 45.